

Stemmen des Tijds" (1924), onder den titel: „Religie en Ethiek in de wereldbeschouwing van Waldemar Bonsels". Men verzuime niet van dit artikel over den „ongekroonden koning der jongeren" kennis te nemen.

Bonsels' filosofie is heel eenvoudig. Het rijk der geestelijke waarden stelt hij tegenover het rijk van de uiterlijke waarden der moderne cultuur, en de weg tot het benaderen van deze werkelijke waarden is voor hem niet de weg van het denkend verstand, maar van de intuïtieve aanschouwing, welke orgaan is van de liefde. De liefde is hem daarop „de oplossing van het groote wereldconflict", omdat de liefde, als één groote stroom, alle kosmische leven verbindt. In dien weg nadert de mensch ook tot God, die de hoogste openbaringsvorm der liefde is.

Op zichzelf zijn deze gedachten niet nieuw, maar toch maken zij den indruk van het reformatorisch-nieuwe door de zeer eigene, gevoelige en dichters-lyk-schoone taal, waarvan Bonsels de meester is.

En zeer zeker is ook de religieuze toon, die door zijn werken heenklinkt, oorzaak, dat de moderne mensch naar profeten als Bonsels gretig luistert.

Dr Schreiner bewijst in zijn nuchtere kritiek de voetheid en tweeslachtigheid van Bonsels' religieuze beschouwing, en laat zien, dat zijn, naar het christendom zweemende, godsdienst in den grond niets anders is als een mystieke natuurreligie met een sterk zinnelijken inslag.

Maar het moegedachte en in de cultuur teleurgestelde kind dezer eeuw merkt de onwaarsachtige kern in het fijn mystieke omhulsel niet.

Het is hem genoeg een rustpunt te vinden met zijn hart in het heelal, genietend van de illusie, dat hij rust gevonden heeft in God.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Boeken-series.

„Nederlandsche Schrijvers".

In het vorige artikel, dat door tusschentredende omstandigheden niet aanstonds door dit kon worden gevolgd, spraken we over de serie „Zilveren Verpoelingen", naar de bijtitel luidt: „een keur van kunst en letteren".

Thans zou ik de aandacht willen vestigen op de bibliotheek van „Nederlandsche Schrijvers", die door den uitgever Tjeenk Willink te Zwolle wordt verzorgd.

Waar de eerste serie op „verpoozen" gericht is en dus uiteraard belletristisch wordt opgenomen, is de bedoeling van deze collectie eenig inzicht te geven in den gang der literatuurgeschiedenis aan de hand van enkele harer producten. Dit beteekent niet, dat volgens chronologische rangschikking wordt gewerkt, zoo, dat de opvolgende deeltjes een historische lijn doen zien, maar dat telkens een of ander monumentaal werk uit de literatuurgeschiedenis wordt weergegeven en nader in z'n waarde wordt ontvouwd, of eenig genre van literaire kunst in verschillende openbaringen uit onderscheiden tijdperken wordt gereproduceerd.

De betekenis van zulk een serie zal wel niet in den breede behoeven te worden aangegeven. Er is in het werk van vorige geslachten ons een geestelijk kapitaal nagelaten, dat we niet onbenut mogen laten liggen. Ook tot ons, kinderen van den nieuwen tijd, hebben die ouderen iets te zeggen. Want het beste van hun arbeid is niet voor hun dagen alleen van waarde geweest, maar voor volgende generaties evenzeer, omdat de mensch in z'n diepste zijn met de eeuwen niet is veranderd. Dat echt-menschelijke, dat de kunstenaars van vroeger dagen in hun kunst hebben gegrepen, juist omdat ze kunstenaars waren, is ook onze menscheijkheid.

Vondel's beroemde „Verstroostinghe aan Geraert Vossius", bij den dood van diens eenigen, veelbelovenden zoon, is volkomen voor ons te verstaan, omdat het:

„Men klaagt, indien de kiele strandt,
Maar niet, wanneer ze, rijk gelaan
uit den verholgen ocean
in een behouden haven landt.

Men klaagt, indien de balsem stort
om 't spillen van den dieren reuk,
maar niet, zoo 't glas bekomt een breuk,
als 't edel nat geborgen wordt."

waar blijft, voor alle geslachten.

En zijn raad in „Kinder-lyck" geldt voor ons evengoed als voor de menschen van zijn tijd:

„Leer dan reizen, met gepoizen
Naar paleizen, uit het slijk
dezer wereld, die zoo dwerelt,
Eeuwig gaat voor oogenblik."

Of, als hij in z'n twee treurspelen „Lucifer" en „Adam in ballingschap" de hoogste tragiek grijpt in grootsche uitbeelding: de val van den engel tot duivel en de val van den mensch tot zondaar, dan spreekt dat tot ons niet minder krachtig dan tot zijn tijdgenooten.

Dat is de schat, die de literatuur ons bewaart, in velerhande vorm en allerlei nuanceering van zeggen: de rijkdom van gedachten, het dikwijls door diepe wegen van smart verkregen, levensinzicht, de aan levenservaring getoetste levenspraktijk. De

literatuur houdt ons in hare veelzijdige productie een spiegel voor, opdat wij ons eigen beeld er in zouden zien en in het beeld van anderen dat van onszelf zouden herkennen. Vondels

„Spiegelt, spiegelt U dan echter,
wie gij zijt..."

zou als opschrift kunnen staan boven den ingang van den tempel der literatuur.

Om deze reden dan is een serie uitgaven, die ons den arbeid van vroegere schrijvers en dichters nader brengt en ten spiegel voorhoudt, van bijzondere betekenis.

Nu zijn er allerlei technische moeilijkheden, die aan een volkomen begripen van oudere productie in den weg staan: de oude taal, met allerlei afgeslorven woorden en uitdrukkingen, de geheel andere wijze van zeggen, de aan de begrippen van anderen tijd gebonden gedachtenformuleering en beeldspraak, de toespeeling op gebeurtenissen, die diepe sporen gedrukt hebben in het leven van den tijd, waarin ze plaats grepen, maar die ons onbekend zijn, en zooveel meer. Dat alles maakt het moeilijk, de waarde van het geërfde kapitaal te realiseren, en is zeker een der voornaamste oorzaken, waardoor velen gansch geen profijt ervan trekken.

In dat bezwaar nu wordt door uitgaven als deze serie biedt, treffelijk voorzien. Want elk van de deeltjes is bewerkt door een ter zake kundig man, die in een korte inleiding de algemeene karakteristiek gegeven heeft van 't werk, dat hij behandelde, en voorts in verklarende toelichting moeilijke plaatsen verhelderde. Aan de hand van menschen als Dr A. J. de Jong, Dr H. C. Differe, Pater Molkenboer, Dr G. S. Overdiep, J. H. van den Bosch e.d. gaan we goed geleid het wijde terrein der literatuur binnen.

De bewerkingen, hier gegeven, zijn vooral ten dienste van het onderwijs bedoeld. Maar juist daardoor zijn ze zoo uitnemend geschikt ter lectuur voor iederen belangstellende. Het instructieve karakter van deze uitgaven geeft ze juist hun algemeene waarde. Bovendien, in sommige deeltjes zijn verduidelijkende illustraties, schilderij-reproducties veelal, ingevoegd, en ook is de keuze van stof, gepast uit alle perioden van onze letterkunde, goed en rijk in afwisseling.

Het is natuurlijk niet m'n bedoeling, al de 11 tot nu toe verschenen nummers te bespreken. Zulk een behandeling zou alleen kunnen betreffen de wijze, waarop de bewerkers hun taak hebben verricht en een dergelijke overweging, zuiver literair in haar aard, hoort in dit verband niet thuis. Ik wil slechts aanwijzen, wat in deze serie te vinden is en met een enkel kort woord op sommige deeltjes afzonderlijk wijzen. Wie dan z'n literaire lectuur uitstreken wil ook over wat het verleden heeft voortgebracht — en dat verdient op de boven aangegeven gronden alle aanbeveling — kan zoo eenigszins zijn keuze bepalen.

Dat dan nader in een volgend artikel.

De Löns-serie.

Eenigen tijd geleden (in het no. van 9 Nov. 1923) besprak ik het eerste deel uit de serie dierboeken van Hermann Löns, „Mummelman". In een uitvoerig artikel wees ik op de goede eigenschappen van dit werk, de rijke ysis op en de liefde voor de levende natuur, het fijne gevoel voor haar kleinste openbaringen en geluiden, de groote kennis van verhoudingen en verschijnselen.

Thans is een tweede nummer verschenen: „Op de Bergwei". Waren in „Mummelman" de dieren de hoofdfiguren en de verschillende hoofdstukken dus observaties van het dierenleven, in dit boek is de auteur zelf hoofdpersoon, en vertelt hij van z'n bevindingen als jager. Maar deze verandering van subject brengt in het karakter van het werk geen wijziging. Observatie, dierpsychologie is ook hier de hoofdzaak en kwalitatief staan de schetsen uit dezen bundel dan ook met die uit „Mummelman" gelijk. Wie dit laatste gelezen heeft, zal zeker met hetzelfde genoegen het nieuwe deel van de serie genieten. De auteur is als jager geen ander mensch dan als waarnemer; z'n liefde en bewondering slaan niet over in den harstocht om dood te schieten, als hij den vinger aan den trekker heeft. Terecht zegt de inleider van dit boek, dat de jacht den auteur „meer (was) dan doel, veeleer een middel om de natuur en haar velerlei schepselen nader te komen".

Zulke „jachtnovellen", als de ondertitel van het boek luidt, lezen we gaarne.

Slechts veroorloof ik mij de opmerking, dat sommige ruwe woorden in disharmonie zijn met den toon, die juist in Löns' dierboeken zoo weldadig aandoet, en dat het Nederlandsch van de vertaling hier en daar beter kon zijn.

Pittige pentekeningen illustreren het boek.

C. T.

Naschrift. In vriendelijken dank ontvang ik onder letters L. L. voor Alice Nahon f2.50. Voor de verdere vragen van dien brief verwijs ik naar het naschrift in het nummer van 22 Maart. De briefschrijver raadplege o.a. den tijdschrift-catalogus van de Universiteitsbibliotheek ter plaatse.

KRONIEK.

Het „Krachtenveld".

Een merkwaardig boekje is dezer dagen verschenen. Het draagt den titel:

„Met Jairus' Dochterken in 't Krachtenveld". Studie tot handreiking van Theoloog en Medicus, door Dr G. W. Boland.

Het werkje is uitgegeven bij de Hollandia-Drukkerij te Baarn.

Het is opgenomen in de reeks „Levensvragen", een brochurenreeks „voor allen, die in den geestesstrijd onzer dagen belang stellen".

Deze brochure is eigenlijk een vervolg op een andere van de hand van denzelfden schrijver.

Die eerste brochure droeg den titel:

„Naar de Hoogt van het Lazaruswonder". En ook deze eerste brochure wilde den vrede tusschen theoloog en medicus bevorderen.

* * *

Het boekje is niet gemakkelijk te volgen.

Allereerst door zijn moeilijken stijl, zijn woordverbindingen op nog sleepender manier, dan wij het tot nu toe gewoon waren. B.v. zoo: De schrijver spreekt van een „ontvanger", die, bij even volkomen-uitgeschakeld-zijn van al 't-eigene, op het rythme van den geveer-volstrekt-algesteld staat".

Dat ik de sierlijkheid van deze woord-aan-een-lijn-sels niet vernag-in-te-zien, zie, ik verklaar het gaarne en zonder-eenige-aarzeling.

Bovendien is het boekje onbegrijpelijk voor een leek, omdat het op medisch gebied ligt en de schrijver weinig moeite doet, om niet-vakkundigen beter in te lichten, met betrekking tot de onderdeelen van zijn betoog, waar deze voor den leek meer op voor hem onbekend-ter-rein-liggen.

* * *

Dit neemt echter niet weg, dat het boekje van betekenis is.

Ook voor onze menschen, die „belang stellen in den geestesstrijd onzer dagen".

Want merkwaardig is het werkje van Dr Boland in hooge mate.

Met den schrijver het eens zijn, dat is, geloof ik, alleen mogelijk, ten koste van het gereformeerde-zijn.

Maar hij verbaast ons toch door zijn fijne ontleding van het verhaal, ingedacht van het standpunt, dat hij inneemt met betrekking tot het wonder van de opwekking van het dochtje van Jairus.

Volgens den schrijver komt dat wonder hierop neer: Er zijn drie gevallen mogelijk:

Het eerste geval, de eerste mogelijkheid, die zich voor kan doen, is de toestand van „leven" zonder meer.

Daarbij is stofwisseling aanwezig. Hieronder is ook te rekenen de toestand van onvolledigen schijndood.

De tweede mogelijkheid, waarmee hier te rekenen valt, is die van „vri-latente" of „nekrobiosis". Hierbij is de stofwisseling opgeheven, maar terugkeer is nog mogelijk.

En in de derde plaats bestaat de mogelijkheid van dood, zonder meer. Daarbij is de stofwisseling opgeheven en terugkeer is niet meer mogelijk.

Volgens den schrijver is de tweede toestand aanwezig geweest bij het dochtje van Jairus.

Bij haar was sprake van nekrobiosis, of, wilt ge, van „latent leven".

Deze toestand staat dan natuurlijk volgens de gegeven onderscheiding, precies in tusschen leven en dood.

Of, om met den schrijver te spreken: er is hier „een inter-mediair-tusschen-leven-en-dood".

Dat die toestand werkelijk bestaat, de schrijver is ervan ten volle verzekerd.

Hij wijst o.m. op het verschijnsel, dat men zaad „nog-na-jaren-en-jaren-tot-ontkieming-te-brengen" weet.

Of, op het herleven van raderdijtjes, die „bereids" maanden verdroogd zijn.

Ook rept hij van kikkorschen, die weken-kaneen-bevroren-zijn.

Ter verduidelijking geeft hij het volgende aan Preyer ontleende beeld. „De toestand van nekrobiosis kan worden vergeleken met een klok, waarvan het gewicht is opgetrokken — ook laat zich een klok-met-kontakt op-een-moederklok denken —, maar waarvan de slinger vast — de stroom-tegengehouden wordt." Zoo staat het er.

Deze werkelijkheid geldt ook voor den mensch.

Letterlijk schrijft Dr Boland:

„Zoo hangt het, nu nader op den mensch betrokken, zeer wezenlijk af van de afstemming-op-een-krachtbrom, van het gericht staan in een-krachtenveld af, of de toestand van overgang-tusschen-leven-en-dood, ... slechts voor-een-enkel-moment-blijft-gehandhaafd, dan wel over-tijden-haar-kansen-behoudt."

Want inderdaad, aldus de schrijver, de toestand van nekrobiosis kan uitdijen.

Hij kan dus een tijdje, soms zelfs geruimen tijd, zich voortzetten.

En zoo laat zich verstaan, zegt hij, dat Lazarus, toen hij eenmaal gestorven was, vier dagen wachten kon, sinds Jezus zich in den Geest op 't geval van Lazarus dood had kunnen „concentreeren".

Want, immers, Lazarus was nu eenmaal volmaakt, aldus de schrijver.

Die volmaaktheid dankte hij hieraan, dat Jezus Lazarus liefhad.

En zoo was het nu, al was het geval weer anders, ook bij de dochter van Jairus.

Zei Jezus,

was, maar

Welnu,

nog niet

van dood

dien van

En dat

het actief

min de

bestaat,

De vraag

bron, Jezus

Al zou

dan zou

de moe

Maar

verdiend.

Bij deze

verhaal

ijheid, v

verhaal w

Men bek

on toch z

in zijn g

Wat zou

zielkundig

ten den i

en op de

Dat Dr

van Jaius

Maar la

heel wat

gen en di

tot recht

Wat m

opwekking

wel niet

Darvoor

gevonden

De histo

reeds leer

Kerst t

de opwek

Op die

auteur er

king niet

dochter.

En toe

het vraag

het meê

Maar

jongeling

Die is

tot de „K

Ook ka

king van

spreken

Elisa.

Of ook

wonder v

ward en

aanroede

En hoe

in de rec

zijn bij

men het

verschene

Werkelij

medicus

ing van

brochures

hand nie

hand-reik

Intusse

geschrift

De sch

zullen ze

te kort c

En teg

Laat o

bedoelt n

maar hij

mogelijkh

de mens

werkelijk

En nu

voor ons

ren van

nade lang

Maar v

Antichrist

het laatst

vormen.

De wor

omdat de

Maar n

Trachte

zijn, zond

geleed be

Wie zij

gelijk ze

slachten,

te overw

Want v

geddelyk